

La relació de l'escriptor amb la política

¿No era James Joyce un escriptor conservador britànic?

El crític Mike Driver firmava en la *Marxist Review* de maig d'enguany un article titulat "James Joyce: a literari giant of the 20th century" en què considerava l'escriptor irlandès com "el novel·lista en llengua anglesa més hàbil i innovador del segle XX".

Però no solament va merèixer aquesta consideració després del seu temps, sinó que els seus contemporanis ja li la van donar. Quan James Joyce tenia 37 anys, va conèixer W. B. Yeats, que el va considerar "un home de geni". Però l'aspecte més rellevant de la relació entre els dos va ser que els seus èxits literaris van coincidir amb la divisió política de l'Easter Rising al Dublín de 1916, amb la independència d'Irlanda. Aquest fet fa dir a Mike Driver: "Els èxits artístics dels dos escriptors són inseparables d'aquesta història".

Inicialment James Joyce no es va interessar per la *qüestió irlandesa*, sinó tot el contrari. Segons Driver, ben d'hora ja havia atacat el seu "instint traïdor d'adaptabilitat a l'endarreriment d'Irlanda", i va criticar després Yeats pel seu interès per la política, el folklore, les idees i les generalitzacions; segons Joyce, tot això eren signes de l'"esmoreïment de la inspiració".

Però, fos per la raó que fos, la inspiració de Yeats no es va esvaïr, sinó que, la millor poesia la va escriure des de 1919 fins a la seua mort, dos anys abans que la de Joyce. El conegut expert en Joyce A. Walton Litz manté que "era capaç almenys d'imaginar que havia conegut Yeats en un moment de feblesa i que estava més obsessionat per coses en què Joyce no estava interessat".

Però Litz també creu que aquest últim recorda la primera poesia de Yeats "en els seus moments de major resolució lírica"; per exemple, el famós discurs de l'heroi recurrent de Joyce, Stephen Dedalus, al final de *Retrat de l'artista adolescent*. Així, quan el 1935 se li va demanar a Joyce que recités els seus poemes favorits, va recitar de memòria els poemes de Yeats durant dues hores; probablement aquells primers poemes.

Mike Driver sosté que si bé Joyce es va apartar conscientment de la política, les seues crítiques a Yeats eren crítiques polí-

tiques. En efecte, el 1905, mentre escrivia el primer esborrany de *Retrat de Stephen l'heroi*, després abandonat per ell i rescatat per la seua germana Elieen de la llar de foc on el va llançar, es va definir com un "artista social".

En aquesta última novel·la –*Stephen, l'heroi*–, Stephen Daedalus ataca les creences religioses dels seus companys nacionalistes amb el següent argument: "Això de treballar mà a mà amb els capellans havia arruïnat una vegada i altra les oportunitats de dur a terme una revolució". En *Retrat* també identifica els capellans amb la policia. De la mateixa manera –segons Mike Driver– Joyce va connectar el grup d'artistes associats a Yeats, i la *renaissance* irlandesa que proclamaven, amb l'església i amb l'imperialisme britànic.

En *Stephen, l'heroi* escriu sobre capellans que "animen a l'estudi de l'irlandès perquè les seves congregacions puguin estar millor protegides dels llops de la incredulitat; ho consideren com una oportunitat per retirar la gent cap a un passat de fe implícita, literal". I en la primera part de *Ulisses* és l'intrús saxó Haines el que està més conscienciat del deure dels escriptors irlandesos d'escriure en irlandès; es tracta del personatge la presència del qual condueix Daedalus fora de la seua casa, compartida amb Sandycove.

L'allunyament de la política irlandesa va ser una actitud que va caracteritzar Joyce d'una manera particular: va triar l'exili. Ja havia marxat d'Irlanda per anar a França el 1902, i l'encontre amb Yeats va coincidir amb el seu retorn per la mort de la seua mare, un altre component de la primera part de *Ulisses*, segons Driver. Aquest autor sosté que aquesta vegada Joyce semblava identificar-se amb ell mateix, i amb allò que era capaç d'aconseguir, amb la pàtria que havia deixat. Va escriure que començava a "forjar la encara no creada consciència de la meua raça", i que alhora encara creia, el mateix que Stephen, l'heroi, que "la meua ment és més interes-

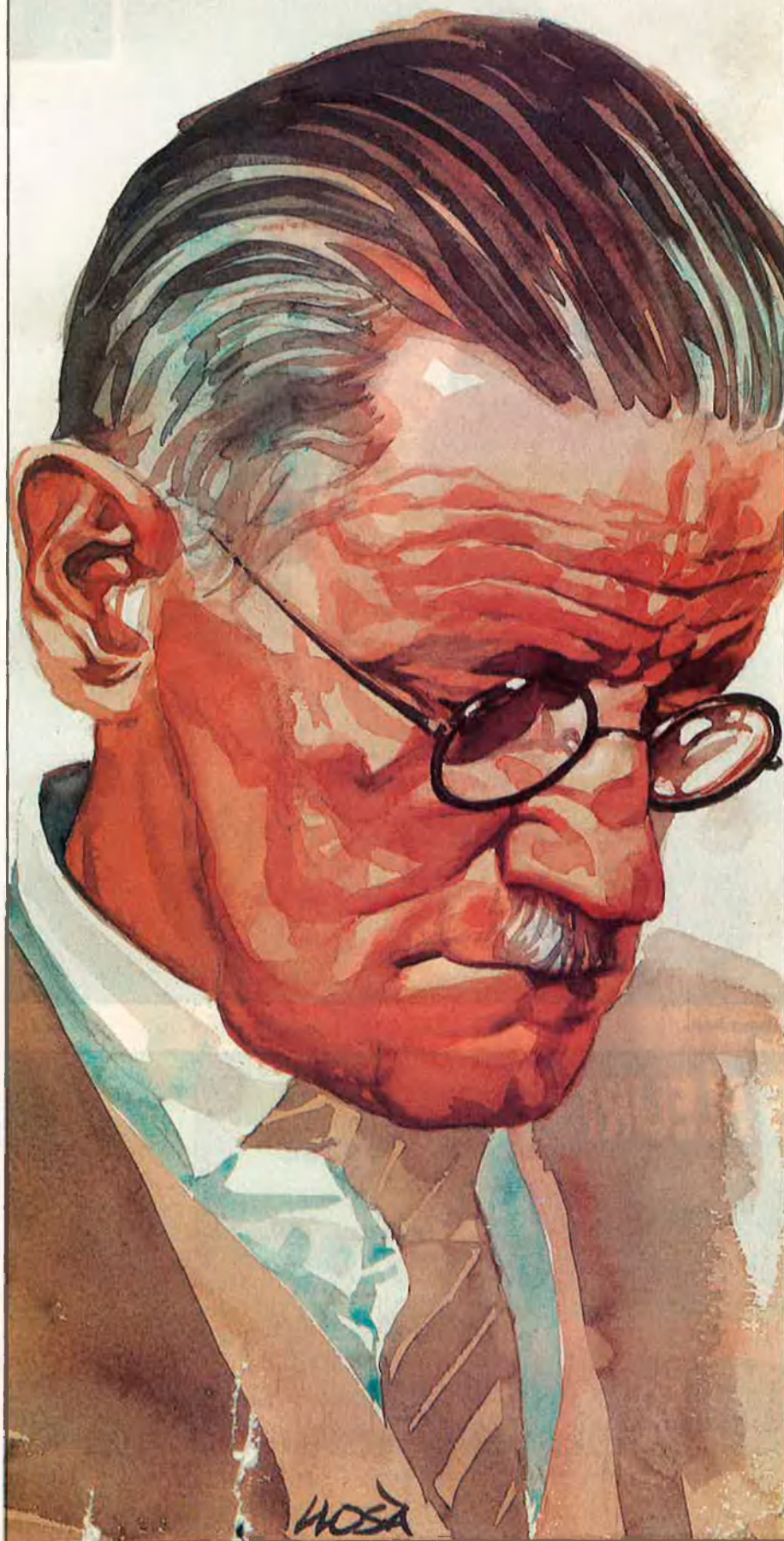
sant per a mi que el país sencer".

Aquestes contradiccions coven en el centre del seus èxits i en els límits que van trobar, límits que per la seua formació intel·lectual no podia sobrepassar –havia cursat els estudis secundaris en un internat dels jesuïtes, experiència que deixarà una petja indeleble en la seua literatura–. El 1906 va deixar una mostra de la seua intuïció política: "L'ajornament de l'emancipació del proletariat significaria una tornada a tota mena de tiranies". Tot i la seua profètica penetració, no deixa de ser una declaració d'imparcialitat cultural, però políticament irrellevant.

Més tard, Joyce va ser acusat de "bolxevisme literari" arran dels primers esborranys de la seua darrera novel·la *Finnegans wake*, mentre que l'antic bolxevic Karl Radek, que llavors seguia Stalin en els seus atacs obsessius a Trotski i al bolxevisme, el va descriure en el congrés d'escriptors de Khakov el 1933 com "un defensor del capitalisme burgès".

Crec que l'opinió de Mike Driver és encertada quan afirma que Joyce no era cap de les dues coses, sinó que, al contrari, "era un artista revolucionari que en canviar la literatura i la matèria de què s'ocupa, particularment en *Ulisses*, va demostrar dramàticament l'altra potencialitat de l'enderredada Irlanda en la profunditat de la seua opressió imperial". Així, després de la formació de l'estat lliure d'Irlanda el 1922, Joyce encara es va negar a tornar-hi. I en *Finnegans wake* va satiritzar sense pietat el president Eamonn de Valera i els dirigents de l'estat lliure comparant-ne la prompta conformitat amb la formació de l'Ulster amb els que deien que "calia posar el límit en alguna part" en criticar la seua experimentació literària. Els crítics de l'època s'havien queixat de *Ulisses* perquè era, en la seua opinió, una novel·la amb uns experiments que "no menaven enlloc".

Com va dir en una ocasió l'escriptor Italo Severo, citat per Driver, James Joyce creia, que si tornava a Irlanda, els seus

compatriotes el clavarien un punyal en el cor en lloc de donar-li la benvinguda com pensava que li havien fet a Parnell. També, em la versió final de *Finnegans wake*, publicada el 1939, va fer la crítica més amarga a Eamonn de Valera per la integració de l'església catòlica en la constitució de l'Eire de 1937. Però, al contrari que altres exiliats literaris entre els quals, es movia a Europa, Joyce sempre tornava a casa en les seves obres; fins i tot quan la seva llar era un Dublín en què va tractar d'incorporar gairebé tot el que sabia sobre el món i la seva història, tal com va fer en *Ulisses*. A pesar de la llargària, aquesta obra és tan intrincada com qualsevol de les històries curtes de *Dublinesos* que, al costat de *Retrat de l'artista adolescent*, van ajudar a establir la seva reputació literària.

Però la més rellevant de les tres és, sens dubte, la primera, *Ulisses*. En ella, al contrari que en les altres obres seves, va comoure i va violentar el públic literari *burgès* en col·locar ostensiblement els moments d'un únic dia ordinari sota el microscopi del novel·lista i suggerir alhora que contenia tant d'interès i de valor com qualsevol altre moment artístic.

Però més enllà d'aquest fet estètic, i pel fet que Joyce li prestava tanta atenció al contingut inconscient de la consciència com al contingut conscient, recreant brillantment la textura de la consciència individual en el seu context històric i social. *Ulisses* va revelar un món en moviment, canviant i interrelacionat. Mike Driver sosté que per aquesta raó la burgesia no es va poder permetre el luxe de perdonar-lo. I tampoc la burocràcia stalinista, afegeix, "el crític literari més important de la qual, Giorgi Lukacs, va argüir que Joyce tractava només els aspectes superficials de la vida".

El seva crítica literària, M. Driover afirma que aquest *dobte atac* s'explica perquè el materialisme filosòfic i l'ateisme més consistent són el centre significatiu del treball de Joyce, "en què descansa, finalment, la invenció i la generositat espiritual i orgullosa del seu art, pensada i meditada, no comparable amb la de Yeats i amb la d'altres contemporanis".

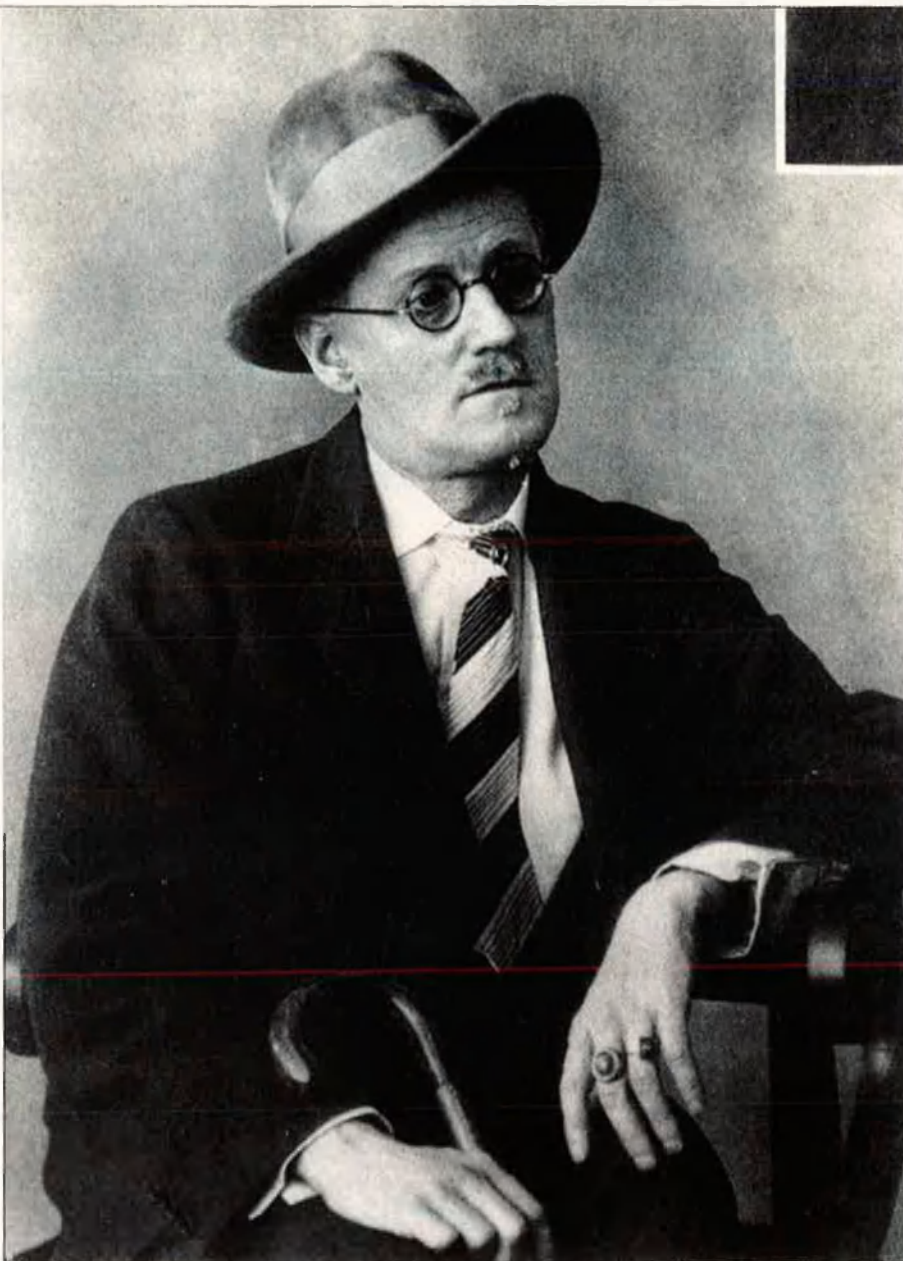
Per analitzar les condicions de la història irlandesa, condicions contra les quals Joyce es pronunciava, Mike Driver *rescata* un article anònim aparegut en la publicació trotskista anglesa *Inbour Rewiev* el setembre de 1978 (pàgs. 231-234). L'article es refereix a James Joyce com "un rebel contra l'església catòlica", sosté que el desenvolupament del materialisme filosòfic de la il·lustració anglesa tardana es va acon-

seguir a costa d'Irlanda quan va aconseguir rescabalar-se de l'idealisme subjectiu clàssic irlandès del bisbe Berkeley (que afirmava que no existeix res fora de la ment, que la matèria, els objectes, no existeixen fora d'ella).

En aquest sentit, podem llegir en l'article: "Amb una filosofia com aquesta, l'endarrerida Irlanda va prendre la revenja de la revolucionària i burgesa Anglaterra. Cada derrota inflingida al tribalisme i al feudalisme irlandès en el segle XVII, des de les plantacions protestants de 1609-1610 fins a les confiscacions de Cronwell després del 1649 i a la conquesta decisiva per Guillem d'Orange després del 1690, es reflectia en el desenvolupament del materialisme a Anglaterra per Bacon, Hobbes i Locke. Sir Francis Bacon era membre del govern anglès que va impulsar les plantacions".

Alhora cal dir que Sir Francis Bacon va ser també el divulgador del materialisme (empirisme) anglès. Així doncs, aquella no era una connexió indirecta, sinó directa: "L'amic i deixeble de Hobbes, William Petty, va ser la primera persona que va introduir el materialisme filosòfic a Irlanda. Va arribar-hi el 1652 com a metge general de l'armada republicana d'ocupació, i va adquirir una immensa fortuna procedent de terres irlandeses confiscades. Sobre aquesta base es va convertir en el fundador de l'economia política —segons afirmació de Karl Marx—, el cofundador de la ciència de l'estadística i el primer científic constructor de mapes a Irlanda".

En conseqüència, la defensa de la "nacionalitat irlandesa" va començar a associar-se amb les idees més endarrerides de la contrarevolució feudal europea contrària a la il·lustració: idealisme i clericalisme. Continua dient l'articulista: "A partir d'aquest moment, els interessos de la Bel-

James Joyce.

ARXIU

LE BOIS FLEURI

A Argelès de la Marenda, a 20 km
de Perpinyà, entre mar i muntanya,
13 hores de vacances
d'activitats i de descobriments obriuen
un veritable rai de paradís

CAP DE SETMANA VERD I TÒNIC

Un cap de setmana per retenir el ple
d'energia: 4 camps de tennis,
piscines, sauna, tir amb arc, voleibol,
excursions... Del divendres al
diumenge amb allotjament
en un superb
chaleten
1/2 pensió.

14.000 pts/pers.
tot inclòs

Tel. 07.33 68.81.70.00

Per reservar el vostre cap de setmana, telefonau o envieu aquest taló per rebre una documentació completa

Nom i Cognom

Adreça

C.P. / Ciutat Tel

Parc Résidentiel LE BOIS FLEURI - Route de Sorède - 66701 Argelès sur Mer

Joyce sempre tornava a Dublín en les seves obres.

ARXIU

fast capitalista estaven fixats sòlidament dins del Regne Unit i el mercat mundial imperialista britànic. Així, en el mateix grau que el moviment republicà revolucionari irlandès anava perdent la base secular i urbana a Belfast, adquiria, això no obstant, la ideologia catòlica dels camperols. Només les idees secularitzadores de la Revolució Francesa van poder dur una política republicana a Irlanda, i van impedir, amb això, la unió entre església i estat, a més de qualsevol protagonisme dels capellans en la política.

Però, com a resultat d'això, en la insurrecció de 1798, l'aristocràcia, la monarquia, la burgesia anglesa i l'església catòlica es van unir contra l'enemic comú per

esclafar-lo brutalment. La política republicana jacobina de la fi del segle XVIII va emergir, doncs, amb el pensament feudal jacobita del segle XIX. Així, mentre el proletariat urbà prenia forma a Belfast, Dublín i Cork al segle XIX, la filosofia del moviment revolucionari irlandès va continuar estant dominada per la ideologia obsoleta de la reacció feudal".

Mike Driver sosté la següent tesi: *L'Ulisses* és la resposta brillant de Joyce a aquesta *història irlandesa*. En efecte, des d'aquest enfocament cobra significat, un dia a Irlanda, una trobada casual entre Stephen Daedalus i Leopold Bloom només perquè va ocórrer una trobada de mons diferents construïts per separat a

partir de percepcions i records especialment reflectits, subjecta, a més, a tal profunditat d'observació que realment convenç. També és una trobada que imaginativament rescata Joyce del seu exili polític.

Com a idealista subjectiu convençut, a pesar del seu empirisme intuïtiu, Joyce no va acabar de decidir si el pensament és més important que la matèria. D'una banda, totes les percepcions de la novel·la reflecteixen fidelment *coses*. D'altra banda, els viatges de l'Odissea, la tragèdia de Hamlet, i també el cadàver sencer d'esquelets aparentment infinits, a més de referències creuades, són imperatius sense els quals no podria haver cap principi ni cap història. Com a resultat, Joyce recorre, parcialment, a una narrativa que reflecteix la història de l'estil de la prosa anglesa, i en tots els nivells, a intrigues secundàries i suggerències creuades que reboten les unes contra les altres al llarg del llibre. Segons el criteri de M. Driver, "en ell s'incorpora, eclècticament, un sumari de tota la literatura coneguda".

James Joyce també es distingia dels exiliats que va conèixer per no confiar en absolut en la seva burgesia nativa. Per això, mentre Ezra Pound va passar de parlar i admirar el revolucionari americà Thomas Jefferson a fer-ho de la mateixa manera amb Mussolini, Joyce, per contra, va escollir el dublinès jueu de classe mitjana-baixa Bloom com a heroi de *l'Ulisses*. Aquest era també el contingut de la seva resposta aparentment ferida i sorpresa a la acusació de Radek; va respondre que tots els herois eren de classe baixa i sense privilegis.

Quan els seus coneguts del món literari com ara Wyndham Lewis i Ezra Pound van donar la benvinguda al feixisme, Joyce, per això i per altres raons, se'n va allunyar. Mike Driver refereix, en aquest sentit, un text escrit per l'autor de *l'Ulisses* el 1928: "Com més sento parlar sobre el treball i el zel polític, filosòfic i ètic de la gran xaranga de Pound, més em pregunto per què se'm va permetre entrar-hi amb la meua flauta màgica".

L'Ulisses va ser editat per primera vegada en 1922. Ara, setanta anys després de la publicació, ha passat d'estar prohibit a molts països en el moment de la mort de Joyce a guanyar-se l'aclamació de tothom i a ser imitat constantment en les seves tècniques estètiques. Però l'altre James Joyce, antiburgès i cosmopolita, no ha estat acceptat. Encara aspira al fracàs tant de les fronteres dels estats com de la presó de la identitat individual burgesa a través del seu treball.

Josep M. Felip